

מחשבה קצרה על הדף הרב יחזקאל הרטמן

פסנת חולין דף נא

ובניצוצי אור כאן כתב להיפך מהפאת שדך, דלשון "שמני" הוא לשון צניעות והקטנה. ומוסיף עוד ש'רב עוירא' היה שמו ולא כתואר כבוד. ומביא לכך כמה דוגמאות.

והאדר"ת בספרו עובר אורח אות ב', מבאר שבאמת רב עוירא אמר 'עוירא', אך כשרב ספרא סיפר זאת הוסיף את תואר הכבוד. ומכאן לומדים שכאשר אדם מצטט דברי ת"ח, יוסיף את התואר 'רב' בתוך הדברים.

דף נב

טריפות דחז"ל והטבע

דרוסה היא טרפה מפני שהדורס נועץ את צפרניו בבהמה ומכניס לתוכה ארס.

ולכאורה אין הדבר תואם למדע של ימינו שאינו יודע על תופעה כזו. וכבר כתב הריב"ש (סי' תמו): "שאינו לנו לדון בדיני תורתנו ומצותיה ע"פ חכמי הטבע והרפואה, שאם נאמין לדבריהם אין תורה מן השמים חלילה, כי כן הניחו הם במופתיהם הכוזבים. ואם תדין בדיני הטרפות ע"פ חכמי הרפואה, שכן הרבה טטול מן הקצבים, כי באמת יהפכו רובם ממות לחיים ומחיים למוות ויחליפו חי במת. כי אין ספק בנטלה הכבד ונשאר בה כזית שאנו מכשירים, הם יאמרו שימות לשעתו. והן בחרותה בידי שמים... וכן בדיני הדריסה ואחרים שאין ספק, שהם מלעגיגים בנו עליהם יוצק זהב רותח לתוך פיהם."

אמנם יש להבין מה ביאור הדבר.

באגרו"מ (יו"ד ח"ג סי' לו; חו"מ ח"ב סי' עג) מבאר ע"פ לשון הרמב"ם, שענין הלכה למשה מסיני בטריות מלמדנו, שאפילו אם הטבעיים משתנים ע"פ הרפואה, אין לנו אלא מה שחז"ל הנחילו לנו ע"פ הלמ"ס. ומה שהיה טריפה בזמן מ"ת, הוא הקובע בין לקולא ובין לחומרא, וזה מה שאמרו (בדף נד, א) **אין לך אלא מה שמנו חכמים**. ובוה מובן מדוע צריכה להיות הלמ"ס בפרטי הטריות, ולמה לא די בכך שהתורה תאסור טריפה, והחכמים יפרטו על פי חכמתם, אלא בע"כ שיש כאן קביעה נצחית, שאלו הטריות לא ישתנו.

ובאגרות חז"א (ח"א סי' טו) כתב: "שמרשי האמונה שכל הנאמר בגמ'

לקרוא לעצמו בשם רב

"א"ל רב ספרא לאביי, חזי מר האי צורבא מרבנן דאתא ממערבא ואמר **רב עוירא שמני** (שמי), ואמר מועשה ובא לפני רבי מחט שנמצאת בעובי בית הכוסות מצד אחד וטרפה, שלח ליה, לא אתא לגביה, אזל הוא לגביה, הוה קאי אאיגרא, אמר ניחות מר וניתי, לא נחית, סליק הוא לגביה, א"ל אימא לי גופא דעובדא היכי הוה, וכו'."

ראשית יש להתעורר על אהבת התורה הגדולה של אביי שהטריח עצמו בכרר את דברי התורה אצל רב עוירא, ועמד בזה המאירי.

אמנם האחרונים מתקשים בלשונו של רב עוירא שאמר על עצמו "רב עוירא שמני", והרי למדנו באבות דר"נ (יא, ב) שלא יניח אדם עטרה מעצמו בראשו, אלא אחרים יניחו לו, אמר ר"ע כל המגביה עצמו על ד"ת למה הוא דומה, לנבלה מושלכת בדרך כל עובר ושב מניח ידו על חוטמו ומתרחק ממנה והולך. וכן בפסחים פו, ב כינה רב הונא את עצמו "רב הונא", וכששאלוהו על כך, השיב "בעל השם אני", ופירש רש"י שמקטנותי קורין לי כך. הרי שאין מקובל לומר על עצמו "רב", וא"כ היאך אמר רב עוירא על עצמו בסוגיין "רב"?

ובשו"ת פאת שדך (ח"א סי' קטו) כתב: "ומה שנפרץ בעוה"ר בדורנו שכותבין על עצמן תואר הרב, הוא קשה בעיני עד מאד, ולא אוכל להבין איכה נהיתה הרעה הזאת, אלא שאין מתבוננים מה שעושיין. ועי' בפרק אלו טריפות דף נ"א ע"א שהזכירו לגנאי צורבא מרבנן שאמר על עצמו רב עוירא שמני (פי' שתיים רעות עשה, אמר על עצמו רב, ואמר שמני שאריכות הנו"ן מורה על גסות הרוח, כמ"ש ר"פ עשרה יוחסין לענין אתרוגא)."

אמנם דבריו מחודשים לציינ לגנאי אמורא כאשר הגמ' לא מבקרת אותו על כך.

החוות יאיר מציין לקונטרס הסמיכה למהרלב"ח (סי' ה), אודות מה שתמה מהר"י בירב על מהרלב"ח שמכנה את עצמו "איש ירושלים", ומשיב המהרלב"ח שאכן אין ראוי לאדם לשבח עצמו בלא סיבה, ומה שרב עוירא כינה עצמו 'רב', היה זה להודיע את עצמו לבני אדם. וזו הסיבה שכאשר שלח לו אביי לא הגיע, ואפילו מאיגרא לא נחית, שכן הודיע את גדלותו. אולם מה שהמהרלב"ח עצמו תפס את הכינוי איש ירושלים היא להודות לפני ה' שזיכהו ברחמיו להיות מאנשי ירושלים.

בין במשנה ובין בגמ' בין בהלכה בין באגדה, הם הם הדברים שנתגלו לנו ע"י כח נבואי שהוא כח נשיקה של השכל הנאצל עם השכל המורכב בגוף, בזמן שהנבואה היתה חזון נמצא. רוח"ק היא שפע מהשכל הנאצל על השכל המורכב... נרתעים אנחנו לשמוע הטלת ספק בדברי חז"ל בין בהלכה בין באגדה, כשמועיה של גידוף ר"ל, והנוטה מזה הוא לפי קבלתנו ככופר בדברי חז"ל, ושחיתונו נבילה, ופסול לעדות ועוד."

ובמכתב מאליהו (ח"ד מכתבים ס"י להערה) כותב המהדיר (הרב כרמל זצ"ל) בשם רבו הגרא"א דסלר זצ"ל, שאת ההלכה ידעו חז"ל בקבלה מדורי דורות, וגם ידעו מן הנסיון שדרוסות החתול עלולה למות יותר מאשר דרוסת הכלב. אבל בענין ההסברים הטבעיים, לא ההסבר מחייב את הדין אלא להיפך, הדין מחייב הסבר. והטעם המוזכר בגמ' אינו הטעם היחיד האפשרי בענין. ואם לפעמים נתנו הסברים שהם לפי ידיעת הטבע שבימיהם, חובה עלינו לחפש הסברים אחרים שבהם יתקיים הדין על מכונו לפי ידיעת הטבע שבימינו.

ואם באנו לבאר ענין דריסה, כתב לבאר שהארס הוא חומר מרעיל הצבור בצפרני החתול מרקבון שיירי בשר מטרפיו הקודמים, שצפורני החתול נכנסים לתוך עומק הגוף.

נמצא שהאגרו"מ לומד שאף שהטבע השתנה, הדין לא השתנה. והמכתב מאליהו הולך בדרך שצריך למצוא הסבר שיהיה תקף לפי דעתנו.

נמצא שהעיקר הוא מה שאמרו לנו חז"ל, בקבלתם מסיני, ואם נוכל לבאר, נבאר, ואם לא, נקבל דבריהם הקדושים כמות שהם.

דף נג

דרוסה' על פי חסידות

נעמוד על שתי הארות בסוגיית דרוסה על דרך החסידות.

א.

"לא צריכא דדריס ופסקוה לידיה, מהו דתימא בהדי דדריס שדי זיהריה, קמ"ל בהדי דשליף שדי זיהריה." כלומר, הארס מוחדר כשהדרוס מסלק את ידו מהנטרף.

באמרי אמת (יתרו תר"צ) מבאר דהנה איתא בשפת אמת על רש"י שכתב "במשוך היובל המה יעלו בהר", דבקול ארוך יש סילוק שכינה, והענין, דבזמן הפרידה יש תוספת קדושה - כענין קשה עלי פרידתכם. ולכן בסוף השבת הוא הזמן "רעוא דרעיון" - החלק הגבוה של השבת. וכן אליהו אמר לאלישע שאם יזכה לראותו ופרד ממנו אז יקבל השפעת "פי שנים". וזה נלמד מהגמ' לידן, שהארס נכנס בסוף המעשה, וכן הוא לגבי הקדושה.

ובמקום נוסף (אחרי תרצ"ב) מבאר ע"פ יסוד זה, מה שמצינו בעבודת יוה"כ שכאשר הכהן גדול מסייר בגדי לבן ועובר לבגדי זהב בסוף היום, הוא טובל במקווה, ומדוע צריך לטבול עתה, אלא שבסיום סדר הקדושה

מגיעה חלות קדושה גבוהה עוד יותר.

ובמי השילוח (ח"א פרשת וילך) מבאר שעל משה נאמר "לא אוכל עוד לצאת ולבוא", דכאשר אדם מגיע לשלימות חייו - ביום מיתתו, אין הוא יכול עוד להתקדם, אך גם לא יכול ליפול, וזהו "לא אוכל לצאת ולבוא". ונכדו ב'סוד ישרים' (שמחת תורה אות ד) מוסיף שביום האחרון של החג, זו תכלית הקדושה, וגם משה העניק לישראל ביזמו האחרון קדושה ללא גבול.

ב.

איתא בסוגיין שכלב אינו דורס. ומבאר ה'סוד ישרים' (יום הפורים אות ח) לפי זה ענין עמלק, שכן הוא משול לכלב, והיינו דשאר אוה"ע המתנגדים לישראל באים ומתנגדים כאשר יש קטרוג אמתי על ישראל, כאשר חוטאים, אולם עמלק אינו בא כנגד המעשים אלא כנגד ראשית המחשבה כמו שנאמר "ראשית גוים עמלק", וזה הרמז שהכלב אין לו דריסה, כלומר אין לכלב ממשות של דבר רע, ואעפ"כ הוא תוקף.

דף נד

חביבה מצוה בשעתה - עומק ענין הביכורים

"כל בעלי אומניות עומדים מפני מביאי הביכורים ושואלין בשלומן, ואומרין להם אחינו אנשי מקום פלוני בואכם בשלום... אמר רבי יוסי בר אבין, בא וראה כמה חביבה מצוה בשעתה, שהרי מפניהם עומדין מפני תלמידי חכמים אין עומדין".

בארץ צבי לגאון מקוז'יגלוב (פרשת כי תבוא) מעיר, מדוע רק מביאי ביכורים נחשבים "מצוה בשעתה" שיש לקום מפניהם, ומדוע אין קמים בפני מי שמניח תפילין או לובש ציצית?

ונביא כאן את עיקרי דבריו.

הקדמה אחת: בעוה"ז לפעמים אדם אינו ראוי לעשות מצוה או לזכות במעלה ושפע, אך לעתיד לבוא כולם יהיו ראויים, ואפילו רשעים עתידין ליתן ריח. אך בשלב זה בעוה"ז לא כולם ראויים. הרמב"ם כתב שכאשר בעל עבירה מקיים מצוות "טורפין אותן בפניו", והיינו שבמצב הנוכחי כך נוהגים כלפיו, ולכן זוהי מצוה שלא בשעתה (דלעתיד היא תהיה ראויה, ועכשיו לא).

הקדמה שניה: לפעמים אדם נמצא במקום ירוד שאינו ראוי, אך ניתן להעלותו למקום גבוה יותר ובכך יהיה ראוי. דוגמה לדבר, שכאשר יעקב בא לברך את אפרים ומנשה אמר "מי אלה לך", ומפרש רש"י שראה את הרשעים שעתידים לצאת מהם. וקשה א"כ כיצד אחרי כן אמר "קחם נא אלי ואברכם", מה נשתנה? אלא, ש"לקיחה" היא הגבהה כמו בד' מינים, שכאשר יגביהו אותם כלפי יעקב אבינו, אז יהיו ראויים לברכה.

ובזה מבואר ענין ביכורים, שנאמר "והשתחוית לפני ה' אלקיך", שהאדם

ולכן מבאר המהרש"א על פי סוגייתנו, שעשו מנורה משברי כלי חרס, שאינם מחזיקים חצי לוג, שהו המידה הגדולה ביותר המוזכרת כאן, וכך לא קיבלה טומאה.

ולפי זה מיישב באופן נפלא את קושיית הב"י מדוע עושים חנוכה ח' ימים והרי היה די שמן ליום אחד, ומיישב המהרש"א, דהנה שיעור השמן בנרות המנורה הוא חצי לוג, כשיעור הלילה הארוך בשנה, והנה חנוכה הוא באמצע החורף שהלילות ארוכים, ואם השתמשו בשברי כלי חרס שאין מחזיקין חצי לוג, לא היתה אפשרות שתדלק המנורה כל הלילה, וניחא שהוצרכו לנס בלילה הראשון (וכבר כתב כן הב"י, אלא שהמהרש"א מכריח זאת לפי החשבון הנ"ל).

והאחרונים העירו על המהרש"א כמה הערות.

הבכור שור מעיר דהמהרש"א הקשה על הרא"ם שאין ביאר שהמנורה עשויה מעץ והרי איכא מ"ד דמנורה העשויה מעץ פסולה. ולשיטתו קשה טובא, דהרי לכו"ע א"א לעשות כלי שרת מחרס. ובערוך לנר (ר"ה כד, ב) מיישב את המהרש"א, דמ"מ כיון שלא היה אפשר בענין אחר, שפיר דמי, אבל בשל עץ לא יעשו כיון שסו"ס מקבל טומאה ואינו מועיל.

ועוד מקשה הבכור שור דאפשר לעשות את המנורה מכלי אבנים ואדמה שאין מקבלים טומאה. ואין לומר דלכלי שרת עדיף להשתמש בחרס, דאין טעם לומר כן. וכתב הבכור שור שדברי המהרש"א נאמרו רק לחדד את התלמידים.

בספר לב אריה מקשה על המהרש"א קושיא אלימתא, דהמעין במשנה בכלים (ב, ב) ראה שיש עוד גודל, שאם הכלי הוא מסאתיים עד חמש, שיעור השברים הוא בלוג, וא"כ נפל כל החשבון של המהרש"א שהשברים אין מחזיקים חצי לוג, שהרי יכולים לקחת שברי כלים יותר גדולים שיחזיקו עד לוג ולא יצטרכו לנס (ויש שכתבו שהרמב"ם לא גרס כן במשנה). ולכן כתב הלב אריה כהבכור שור שלא נאמר אלא לחדד התלמידים.

נד 91

הוא עשך ויכוננך

"הוא עשך ויכוננך, מלמד שברא הקב"ה כונניות באדם, שאם נהפך אחת מהן אינו יכול לחיות. תניא היה רבי מאיר אומר הוא עשך ויכוננך - כרכא דכולה ביה, ממנו כהניו, ממנו נביאיו, ממנו שריו, ממנו מלכיו."

החת"ס (תורת משה האזינו) מבאר ששתי הדרשות מפסוק זה, קשורות לחדד, ונביא את לשונו הזהב:

"ידוע דמלכותא דארעא כעין מלכותא דשמיא, שלכל ענין וענין יש ממונה בפני עצמו כדי שיפנה לענין זה בכל כחו וחילו ויהא הכל בתכלית השלימות על נכון לתכלית המכוון, ועי"ז הנהגת המדינה על נכון והכל על מקומו יבוא בשלום, כן הוא במלכותא דשמיא להקמת הדת על תילה - נביאים להוכיח ולדרוש, כהנים לעבודה ולהוראה, שרים להנהיג העם,

מצטרף להיות חלק מהקרנן. וביאר האבני נזר שעיקר תכלית האדם הוא לבוא לעולם הזה ולוותר בו על תאוות העוה"ז למען שם ה'. וזה ענין הביכורים, שמגיש להקב"ה את הפירות הראשונים שליבו ותאוותו עליהם. ועל כן נאמר "והשתחוית", להראות את הכנעתו ועיקר עבודתו להקב"ה. ומטעם זה הביכורים מובאים למקדש, שעל ידם מתקרב ומעלה את עצמו לה'. ועל כן נאמר "ושמחת בכל הטוב", שבסילוק הרע זוכים לשמחה שלימה.

ומעתה מובן מדוע נקראים הביכורים "מצוה בשעתה", שבשונה משאר מצוות שלפעמים אין ראוי עתה למצוה עד לעתיד לבוא, משא"כ ביכורים שמעלה האדם את עצמו למקום גבוה יותר, ואז נפרדים מכל הרע (כדחזינו אצל יעקב ובני יוסף), כמילא הביכורים הם לעולם "מצוה בשעתה".

ומוסיף שבמדרש תנחומא איתא שצפה משה ברוה"ק שבהמ"ק עתיד להיחרב וביכורים עתידים להיפסקו, עמד והתקין לישראל שיהיו מתפללין ג"פ בכל יום. וביאור הקשר מסביר שם באריכות, שכל ענין התפילה הוא להעלות ולהגביה עצמו לה'. ובשם בעל התניא הביא, שכל התפילה היא ביאור 'ה' אלקינו ה' אחד", כלומר החיבור להקב"ה. ומוכיח כן מעוד מקומות. וזהו מה שאחז"ל "בכל לבבכם זו התפילה שהיא עבודה שבלב", ולכאן בתפילה הוא מבקש צרכיו, אלא שבתפילה הוא מעלה את עצמו להיות עבד ה' ובטל להקב"ה לגמרי.

בזה מובן שתפילה היא כנגד ביכורים, שכל ענין הביכורים הוא להעלות את עצמו מעל כל הרע שבעולם, וכן היא עבודת התפילה.

נמצא שתפילה וביכורים הם "מצוה בשעתה", שלעולם הם נעשים בשעה שאדם במדרגה עליונה.

והדברים עמוקים ונפלאים עד מאד.

נד 91

מנורה העשויה פשברי כלי חרס

כלי חרס שגודלם עד לוג, שבריהם מקבלים טומאה כשמקבלים שמן כדי סיכת קטן. בכלים שהם יותר מלוג עד סאה, צריך שהשברים יחזיקו רביעית. ויותר מסאה, צריך שיחזיקו השברים חצי לוג. כלומר שהשברים הבאים מהכלי הגדול יותר צריכים שיכילו חצי לוג שמן כדי לקבל טומאה.

המהרש"א כתב שסוגיא זו נלמדה בישיבתו בחנוכה, ועל פיה ביאר מהלך נפלא.

היוונים טימאו את השמנים, אך כמו"כ טימאו את המנורה, וכשבאו החשמונאים להדליק את המנורה, באיזו מנורה הדליקו? מבאר רבי אליהו מזרחי שהדליקו במנורה מעץ, אך מקשה המהרש"א, דהרי החשמונאים עצמם היו טמאים, וא"כ טימאו את המנורה בשעה שהדליקו בה. ועוד, דהרי יש מחלוקת אם אפשר לעשות כלי שרת מעץ, ומה נאמר לפי השיטה שלא נית.

דייקא, לומר דלא נבחרו הלויים אלא מתוך ריבוי חיתתן דבני ישראל. ועל כן זכו דור המדבר לכהן הגדול מכולם שהוא אהרן הכהן, לפי שהדור עצמו היה גדול מכל הדורות. נמצא עולה מכל האמור, שכלל ישראל הוא גוף אחד, וכל המדרגות שיש בתוכו הם כאיברים בגוף המתפקדים בהרמוניה משותפת איש איש על תפקידו המיוחד.

דף 11

נפלה - אשר אין לה קצין שוטר ופושל

רבי שמעון בן חלפתא ניסה לבחון את מה שאמר שלמה על הנמלה שאין לה קצין שוטר ומושל. התוס' מקשים שהרי מי שאינו מאמין לדברי חכמים נענש, ואיך רבי שמעון בן חלפתא לא האמין לשלמה. ומתריצים שרצה להראות מניין ראה זאת שלמה.

והרבה ביארו (מהר"ם שיף, עיון יעקב) שכאן נאמר "לך" אל נמלה, דהיינו שמצווה שלמה לבדוק.

וגוף המעשה ודחיות הגמרא תמוהים בעיני המתבונן, והמהר"ל בחי' אגדות כתב: "יש לך לדעת ולהבין, כי חכמים דיברו דבריהם במושכל ולא הלכו אחר המוחש הגשמי, כי דבר זה אין ראוי לחכמים במה שהם חכמים שיהיו ענייניהם במוחש, רק כל ענייניהם במושכל".

ומבאר המהר"ל דכל המעלות שיש לבעלי חיים, אינן באמת שלהם, שהרי לא רכשו זאת ע"י עבודה, אלא שכך הקב"ה טבע בטבעם. מה שדנו בסוגיא לגבי מלך בנמלה, אין מדובר על 'מלך עם כתר', אלא על סדר מוגדר. המלך מסדר את הנהגת הממלכה, ואם יש מלך, הרי שהעם נמצא ב'סדר'. מה שאמר שלמה שלנמלה אין מלך, היינו שאין לה סדר.

רבי שמעון בן חלפתא התבונן על הנמלים שהם הולכים ממקום למקום במהירות ללא סדר מוגדר, והדבר מראה על כך שאין לה מלך, כלומר סדר מוגדר. והגמ' דוחה בשני אופנים עקריים, באמת יש להם מלך אלא שהמלך היה איתם, או שנתן הורמנא דמלכא, כלומר זה שרואים את הנמלים הולכים במהירות ממקום למקום, זה מה שנראה בעינינו, אך יתכן שיש כאן סדר מסוג אחר שאין אנו מבינים אותו. ומהלך שני הוא שהיה זה בין מלך למלך, ומסביר המהר"ל שיתכן שיש לנמלים סדר כללי, אלא שלא לכל דבר שעושים יש סדר, כענין המהירות שלהם, והוי כאומה שיש תקופה שאין שם מלך.

נמצא שעומק דברי המהר"ל בביאור דברי שלמה, לא שעסקין בעניין מלך ממש, אלא הידון האם הנמלה מייצגת יצור שיש לו סדר מסודר כדומת אומה שי לה מלך. ואידך זיל גמור.

ועל כולם המלך המשגיח על השרים שינהיגו הנהגה טובה ונכונה. והנה אם יתאוו המלך לעסוק יומם ולילה רק בתורה ולא ישגיח על הנהגת המדינה וללחום מלחמותיהם, והכהנים ומורי הוראה ועוסקי תורה ישגיחו על ענין המדינה, או לעסוק כל היום רק בשאר מצוות, יהא הדבר מהופך שלא כסדר חלילה, וכל ההנהגה תהיה גרועה ובשגגון ולא יתקיים ישוב המדינה כהוגן, והדת לא תועמד על תילה.... **עיקר עבודת השי"ת שלו יהא לזה שהועמד מן השמים**, ולא יעבור פי מלכו של עולם, ולכן לוי שעומד על הדוכן אם שיער חייב מיתה, כיון שמשנה בעבודת מלך מלכי המלכים הקב"ה למה שהועמד, ואין עבודתו תמה אם עוסק גם בעבודה אחרת, ודומה לזה העוסק במצוה פטור מן המצוה מטעם זה.

וזה שאמרו מלמד שעשה כונניות, היינו הבני מעים שאם היפך אחד מהם אינו יכול לחיות כיון שאינו עומד במקומו ואינו עושה פעולתו הראויה, וע"ז מביא דרש ר"מ הוא עשך ויכוננך ממנו כהניו וממנו נביאיו וממנו מלכיו, היינו שאם היפך אחד מהם, והכהן עוסק בעניני מלכות והמלך בעניני הכהונה, והנביא בעניני השרים, אז לא יוכל להיות כהוגן סידור ישוב המדינה והדת על תילה, רק כל אחד על מקומו יהיה ויחזיק במעוזו.

ויש להוסיף ע"ז מה שהביא המאור עינים בשם הבעש"ט, שלכל אחד בכלל ישראל יש תפקיד מיוחד מראשית הבריאה, ואין אף אחד אחר שיכול לעשות תפקיד זה במקומו.

כך כל אדם צריך להתרכז בקיום תפקידו, כפי מה שהקב"ה זימן לו (כמובן מלבד מה שמחויב לקיים את התורה והמצוות באופן כללי), ואין זה דין רק במלכים ובכהנים.

רבי צדוק הכהן (דברי סופרים אות כד) מוסיף עוד ענין בביאור הגמ' כאן. "כל ששרת ומעלת שום אדם מישראל אינו משלו לבד רק מכלל הכנסיה, לפי שכל האומה קומה שלימה וכמו שהרגל צריך לראש כן הראש צריך לרגל, ואין מעלת כהנים ונביאים ומלכים מצד עצמם, רק מצד בני ישראל שהם מהם ומכללם נבחרו. וכמו שאמרו דכל זמן שישראל במדבר היו נזקופין לא נגלה שכניה למשה, ונאמר בחורבן גם נביאיה לא מצאו חזון, הגם דלא חטאו".

ממשיך רבי צדוק: "כי המלך בעולם הוא דוגמת הלב בגוף כמ"ש בספר יצירה שהוא לב הקומה דכנסת ישראל, ועל כן אמרו פרנס לפי הדור ע"ש בערבין (ז, א), והסנהדרין נקראין עיני העדה, והכהן הגדול הוא הראש של הכנסיה, וכן כל קדושת כהנים ולויים הוא הנאצל ונפרש מקדושת בני ישראל, ואע"פ שהם נתעלו מהם, הוא מכח קדושתם דבני ישראל שנתגלית בשבט לוי ביותר. ועל כן בפסוק ואתנה את הלויים בפרשת בהעלותך נאמר חמש פעמים בני ישראל, ואמרו ז"ל והובא ברש"י שם דלהודיע חבתן של ישראל שכפל אזכרתן ה' פעמים בפסוק אחד, ולמה הודיע חבתן באותו פסוק דוקא, אבל שלא נחשוב בחירת הלויים מתוך בני"י שיש בזה חסרון לבני"י שרק הלויים נבחרו לעבודת ה' וכל ישראל נדחו ואינם ראויין לכך, ע"כ בא להודיע חבתן במקום זה